

5.3.15
Др. ІВАН КОПАЧ.

В ЧЕСТЬ
МИТРОПОЛИТА
КИР АНДРЕЯ

(В СІМДЕСЯТЬЛІТЄ ЄГО ЖИТЯ.)

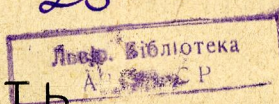
2
ЛЬВІВ, 1935.

.....
Накладом автора. — З друкарні „Діла“, Львів.

18
Др. ІВАН КОПАЧ.

25.345.

В ЧЕСТЬ

МИТРОПОЛИТА КИР АНДРЕЯ

(В СІМДЕСЯТЬЛІТЕ ЄГО ЖИТЯ.)

Копач

ЛЬВІВ. 1935.

.....
Накладом автора. — 3 друкарні „Діла“, Львів.

9344.109(24u)-637.21

Чистий дохід на Шпиталь „Народної Лічниці“
імени Митрополита Андрея Шептицького у Львові.

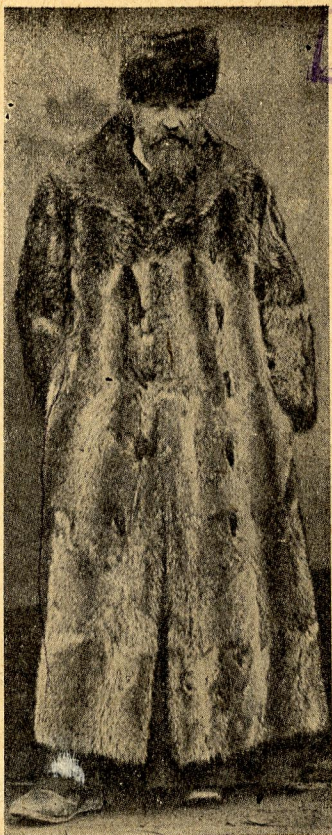

Ціна: 50 сот.

28. 348

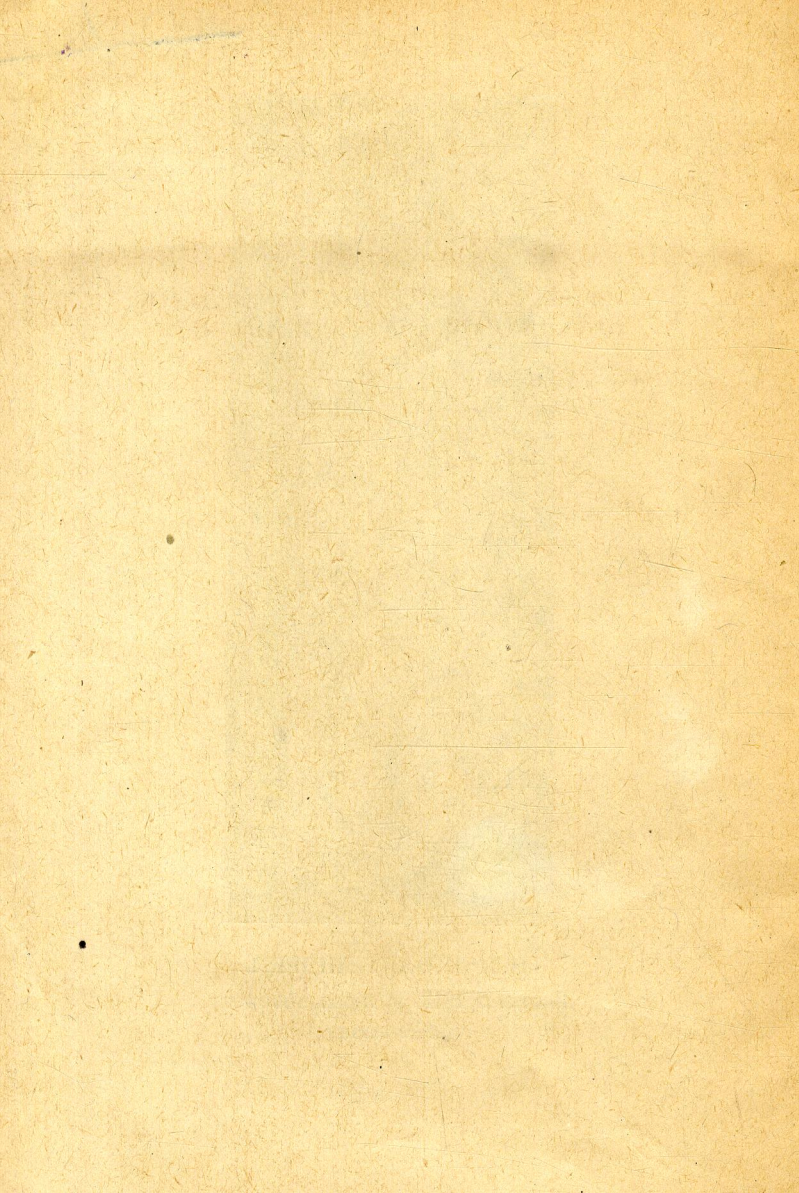
Львівська бібліотека

А. С. Р.

МИТРОПОЛИТ АНДРЕЙ.

Знімка з 1918. р. після повороту
із заслання.

25.348

I.

**ПРОМОВА НА СВЯТОЧНІЙ АКАДЕМІЇ
У ЛЬВОВІ ДНЯ 15. ВЕРЕСНЯ 1917.**

Ваша Ексцеленціє!

Достойні Гості! Дорогі Земляки!

Велика, але й претяжка честь припала мені отсе нині промовляти отут на нинішнім отсім нашим святочнім зібраню з нагоди щасливого повороту з трилітної неволі нашого Найдостойнійшого і Найдорожшого нам Ексцеленції Митрополита Кир **Андрея.**¹⁾

Так, претяжка честь. Бо де треба дуже пильного і дуже важкого діла, там — очевидно — легкодвижне **слово** не заступить місця, ба навіть і зашкодити може: раз через те, що може легко зродити в нашій уяві хибну, а вельми шкідну ілюзію, мовби сказаним словом уже й зроблено все те, що треба; а відтак ще й тому, що всяке не в пору проголошене слово може навіть діло утруднити, ба іноді то й зовсім унеможливити.

¹⁾ Ексц. Митрополита вивезли із Львова в Росію 19. вересня 1914., а вернув до Львова 10. вересня 1917., звільнений міністром „временного правительства“ Кереньским.

Але найважніша книга людства таки починається онтим, так добре нам усім знаним величним великодним: „Εν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος — Въ началѣ бѣ слово...” А Шевченко також не вагається коло своїх „малих отих рабів німих” на сторожі ставити „слово”. І так також і другий наш найбільший поет, Іван Франко, журиться собі у важкій хвили і молить — благає свою Музу:

„О, якби хвилю вдать, що слова слуха,
І **слово** вдать, що в хвилю ту блаженну
Вздоровлює й огнем живущим буха!...”

І ми добре розуміємо ту велику журбу поета: Бо слово, за котрим не стоїть точне пізнане правди, а бодай тверде пересвідчення чистої душі як безпосередне, інстинктовне чи інтуїтивне — сказатиб: свише натхнене — прочуте закритої звичайно перед нами повної реальної дійсности, не має й не може мати жадної трівкої вартости. І тому то так тяжка, так дуже тяжка отся моя нинішня честь...

Та одно прецінь можна, гадаю, все-таки сміло сказати: що се також день, як каже псалмопівець, „егоже сотвори Господь, возрадуемъ ся и возвеселимъ ся вонь”. Бо й якжето було перед трема роками? Серед роззвіреної, непогамованої, безглуздої товпи ішли голодом і спрагою, утомою і горем прибиті люди — старші і молодші, муштини і жінки, ба навіть сідоглаві слуги Божі — опльовані і поштуркувані, а деякі навіть і до крови покалічені.

І дрожали від страху люди мов осикове листє. І родичі боялися навіть побожної молитви своїх маленьких невинних дітей. І здавалося, що вже цілий світ западається над нашими головами... А прецінь ми нині таки ще раз тут зішлись. І не дрожимо вже зі страху. І голосно говоримо до себе. Ба навіть співаємо велегласно і ликуємо во всеуслишаніє... І хтож зготовив нам сю хвилю, як не Посрамитель жестоких людей неситих, Всемогучий Господь? Бо чиж між людьми був тоді хоч один чоловік, що предвиджувавби був отсю нинішну, так неждану для нас тоді, хвилю?...

Правда, велика історія людства іде собі дальше. І навіть теперішний єї, трилітний уже, страшний епізод ще не знати, коли, як і на чім скінчиться. А таксамо, очевидно, і для нас самих — одинично й національно — дні тревоги і журби і терпінь наших певно ще не скінчилися і певно ще не так то й скоро скінчаться. Та всеж перебутий отсе щойно досвід чейже не промине вже для нас зовсім безслідно і чейже прецінь допоможе нам вже легше, без розпуки, передержати й дальші ще тяжкі наші злидні в надії на таки колись і для нас чейже красшу будучність — як тільки ми, очевидно, будемо єї варті і достойні...

Бо на двох передовсім, виджу, основах буде прецінь можна будувати і нам нашу красшу будучність:

Одна, давно вже найдена, хоч не вповні ще вихіснована — то старохристиянське, євангельське пересвідчене: що всі ми — як каже поет — „і царята і старчята Адамові діти”, що всі ми у відношенню до Бога Творця такимиж малими Єго і по однаковій заслuzі нашій однаково милими Єму дітьми: чорні і білі, багаті і бідні, вчені й невчені, Германи й Славяни, Поляки й Українці, і що зогляду на те ніхто тут на землі не має властиво безперечного права, уважати й уживати ближнього свого тільки як бездушного орудника для своєї власної наживи й вигоди. Бо душа кожного з нас має посеред безмежної вічності свою самостійну і ніякою туземною мірою властиво навіть незміриму вартість...

Ся ідея прокололася серед людства як лік, як протидавка (антідотум), як визволене і спасене від староримського цезарівського божевільного самоідолопоклонства, колито дійшло було вже навіть аж до того, що для заспокоєння забаганок нудьги одні люди кидали других людей живцем звірям на поталу оттак собі на забаву, а зновже для піддержання смаку в пересиченім своїм піднебіню годували собі іноді навіть риби в ставах людськими тілами — розуміється, говорено, що то тільки меншеwartними рабами, невільниками...

І та ідея рівності людей перед Богом живе й до нині і як не як, а всетаки що раз більше вкорінюється й поглиблюється посеред людства. Правда, економічний ка-

піталістичний устрій сучасної суспільности перехрещується ще різко в неодній точці з тою ідеєю, а у війні, котру отсе переживаємо, виявив навіть на добре тенденцію завернути все назад майже аж до поновного порабощення цілих мас живих людей на звичайний мертвий матеріал для своїх капіталістичних вигод. Але мабуть отся теперішня війна є вже саме zarazом і тим послідним товчком, що започаткує й те остаточне визволене душі чоловіка із пут тупої рабської служби другим. Бо може прецінь по гірких досвідах отсеї страшної війни удасться людству жорстокий капіталістичний визиск заступити, бодай у значнім обсягу, вільними співгорожаньськими кооперативами, що будуть більше відповідати добру й достоїнству людства, як до теперішній поділ людей на горстку надмірно оп'янілих богачів і надмірно стиснені маси прибитих слуг їх, пролетарів. Розуміється, найти й завести суспільно доцільні і пригожі форми таких співгорожаньських кооператив — се річ фахових економістів, техніків і юристів. І колисьже, скорше чи пізнійше, а всетаки те й станеться як конечний, невмолимий і необхідний, загальнолюдський постулат дальшого кращого розвитку людства. Бо сказано раз чоловікови: **В поті чола будеш їсти хліб свій.** І тільки той хліб, власною силою що дня чесно запрацьований, буде тобі й смакувати і буде тобі виходити на здоровле. І лиш такий хліб буде тобі та-

кож і радість життя давати. Інакше перемінишся в огидливого галапаса на нудьгу собі і погорду другим!...

І то є перша загальнолюдська основа нашої, надіюся, красшої будучности.

А отсе **друга**, новійша, яка у великаньських отсе болях теперішньої війни щойно саме тільки й проколюється на добре на світ Божий як конечне доповнене першої: то **многобременна ідея власнонародного самоуправства.**

Бо чоловік вже з природи свого єства є **громадянином** — *ζῶν πολιτικόν*, сказав давно Аристотель. А **кожда громада мусить прецінь бути зложена і построена гієрархічно:** бо хтосьже мусить у ній проводити й розказувати і хтосьже у ній мусить знова также й слухати. І теперже в інтересі можливо як найгарнішого співжиття і розвитку людства тут на землі йде передовсім о те, **щоби той провід і той послух був як найменше обтяжений єством примусу і насильства.** Бо всяке насильство деправує тобто викривлює й окалічує морально одну і другу сторону і вкінці може затроїти і дійсно іноді й затроює аж до самого дна душевні відносини одних людей до других навіть на всіх царинах їх зносин. Теперже стає чим раз більше ясно, що в нинішніх часах потри капіталістичні затії другим **найнебезпечнішим ворогом правдиво людського тобто взаємно жичливого і по можности згідливого співжиття людей тут на землі є над-**

мірно буйний, хоробливий, кажемо — **шовіністичний націоналізм** — тим небезпечніший, що під его односторонньо навіть теплою, навіть ідеалістичною покришкою нерідко ховається і по злочинному оперує собі саме як найхолодніший, чисто матеріалістичний, самолюбний капіталізм. Очевидно: Піддавши і впоївши наперед власному народови при помочи легко найдених і легко наймлених окличників і кличів, що він є самотнім Богом вибраним народом на світі, можна вже легко йти з ним при добрій нагоді на винищене і розграблене других народів — мовляв, менше-вартних, отже і так не вартих жити. Так у війні. А в мирі: Чи ж може чужонародний наставник так легко вимірити об'єктивну належність другонародній, особливо під національним оглядом конкуренційній, підчиненій собі одиниці, як він безнастанно стоїть під тягаром свідомості, що перше понад усе — то величний, мовляв, маєстат его власного націоналізму і що той власне маєстат певно й вимагає якраз від него як не повної відмови, то хочби деякого вкорочення або бодай припізнення виміру належності для того другонародного співгромадянина — і так, звісно, прецінь менше-вартного, а через те й призначеного вже скорше чи пізніше на поглищене колись маєстатом власного, мовляв, вишнього націоналізму?

Такто й шовіністичний націоналізм затроює знов на оба боки людей, забуваю-

чи про те, що й народи як збірні творива людства є рівні собі перед безмежною вічністю і нема між ними вибраних і невибраних, тільки всі вони однаково покликані до сповнення волі Пославшого їх. Бо, видно, сила Божа й любується собі якраз не в якійсь велитеньській, невимовно нудній і тупій одновидности, тільки власне у веселій, многоцвітній, радісній різнородности як серед широкої природи, так і серед племені людського. Сеж якраз і богацтво і краса і слава людства. А галапасне насильство деправує поправді ще більше насильника як насилуваного таксамо у відносинах народів одних до других, як і в зносінах поодиноких людей між собою. Бо чиж мало насичувався чужими народами от хочби т. зв. третій Рим? І щож? Чи не втратив вкінці отсе на наших очах навіть сили і себе самого обороняти? А якжето було знова перед яких стокількадесятьма роками і з другобічним нашим сусідом?... І томуто є конечною вкінці й неминучою потребою здорового розвитку людства, вилучити й викинути з відносин людей також шкідний вплив надмірного, шовіністичного націоналізму. А се може статися тільки через **власнонародне самоуправство** — очевидно, на мішаних територіях найкрасшеб у формі пропорційного заступництва у всіх категоріях управи відповідно до проценту населення дотичної народности.

І се друга загальнолюдска основа на-

шої певно красшої, гадаю, дальшої будучности...

Так ідея, тенденція, теорія. У практиці прийдеться, очевидно, побороти у тім напрямі ще неодну перепону. Бо сказано: **Легко побіч себе сидять собі гадки в голозі, але різко штовхають себе річи у просторі.** (Schiller, „Wallenstein“: „Leicht bei einander wohnen die Gedanken, doch hart im Raume stossen sich die Sachen“).

Чи прецінь ми дамо собі з тим раду? Бо не забуваймо: На онту стрімку, ясним світлом теплого сонця осяяну гору, що її називають **культурою людства**, пнуться собі також і другі народи. А гора все висша та висша. І чим близше до її вершка, тим яснійше і теплійше всім. І так усі біжать тамтуди в гору, мов у якихось великанських невгавних перегонах. А перегони ті змушують кожного чоловіка і кожний нарід до напруження всіх своїх сил, духових і фізичних. І такто доцільно розвивається й усовершується ціле людство. Бо тими способами і засобами, які придумав собі у тій потребі хтось один, може послужитися відтак до помочи собі другий. Але позатим тільки власною дійсною силою можна вдержатися на стрімкім склоні онтої гори. І тому ті перегони є й одним мірилом дійсної сили і туземної вартости людий. І в інтересі красшого, висшого розвитку цілого людства певно є, щоби один другому — бодай доки для всіх є місця на землі — насильно не збо-

ронював того бігу вгору до мети. Бо ніхто не може наперед знати, з котрої саме чети вийде той провідник, що своїм приміром, показом чи винаходом двигне свій нарід, а з тим може й ціле людство на висший степень розвою. Бо чи ж не питали свого часу злорадно книжники: Щож може прийти доброго з Галилеї? І чи міг также хтось наперед угадати, що зпід низької кріпацкої стріхи вийде сто літ тому назад наш Тарас Шевченко?... Ба навіть і ті, що вже на самім вершку сидять, не можуть ніяк мати певности, що вже там раз на все засіли і на все вже там і вдержаться. Бо от сиділи там собі колись пишню перед кількома тисячами літ Єгиптяни: Тутмозіс і Рамзес. Але тепер сплять вони самі марним порохом у горячих пісках Лібії, а їх потомки, убогі феллахи, носять коновками на своїх плечах з Нілю воду на сади й огороди гордим Англичанам — тим Англичанам, котрих предки за онтої пишної слави великого їх Рамзеса десь ген-ген у долині, у самого підніжя гори, певно півголі і босі може ще навіть і сирі кости глодали. Такий, видко, Божий порядок сего світа... І тому то й ми, гадаю, не потребуємо зовсім тратити надії, що прецінь і ми колисьже підійдем таки хоч скількинебудь під соняшний і теплий вершок онтої дивної гори...

Але одно: Померший в р. 1908. великий учитель німецького народу, професор берлінського університету Фридрих Пауль-

сен, каже раз у своїй „Історії висшої освіти” (Geschichte des gelehrten Unterrichtes), що лиш одна річ запевняє народам побіду на онтих вселюдських перегонах: то — „überlegene Bildung“, тобто висший, як у других, розвиток власних вроджених сил. І от тепер я вже тільки шукаю й питаю: Деж ті наші матері, що, ще носячи свої діти в своїй утробі, мріють не про їх гладке й оксамитне, найкрасшеб то може й легко дароване, вигідне уживане, тільки передовсім про їх як найбільше закріплене й заправлене до онтого тяжкого колись, а так необхідного й неминучого, перегонного бігу під гору? І деж ті батьки у нас, що своїм твердим словом, а ще красше — і властиво так тільки й одиноко певно — власним своїм твердим приміром показують своїм і чужим дітям, як збирати й гартувати свої сили, як достойно ставити чоло усякій злобі дня і як по цілодневнім утомленім чеснім труді солодко засипляти вечером з вірою до Бога в надії на красше, удачнійше завтра? І деж ті лікарі і сестри служебниці наші, що мають вилічити той наш нещасний нарід із безпросвітнього, тількисотлітного вже, алькоголізму і чахотки тай інших онтих страшних язв, яких особливо у теперішній війні посеред него, ах, аж стільки-стільки намножилося? І деж ті наші учителі й учительки, що, хоч на малім, а все таки зуміють привчити свій нарід жити здорово, достойно й незалежно? І деж ті наші

дальше дорадники і провідники, що, точно наперед розглянувшись у справах світа, і самі собі добре знають, куди і як найпевнійше йдеться на онту високу та стрімку гору, а відтак вже сміло та непохитно ведуть у довірю і цілий нарід за собою? І деж вкінці й ті пастирі наші, що справді тут на землі не бояться нікого і нічого, тільки самого Бога, і не ховаються тай не втікають у тяжких пригодах життя „страха ради юдейска”, тільки сміло в рішаючих хвилях, як треба, то готові зложити навіть голови свої за паству свою?...

Ваша Ексцеленціє! У сій, так мнѣго-бременній, переломовій хвили, в котрій отсе важаться судьби цілого людства, а тим самим і нашого власного народу, я виджу поміж першими **Вас** як зісланого нам і тепер от щасливо знова нам приверненого Богом нашого Владику і Провідника і Пастиря. Виж вже маленькою дитиною як нащадок славної старої благородної Родини мали вповні доступ до широкого великого світа. А тепер Ви вже й **звісний у цілім світі, високовчений і високовідзначений Достойник**. Але притім Ви і смирний монах, а тепер ще й авреолом слави осяяний за свободу пересвідчення трилітний мученик. І Ви певно вже аж надто добре знаєте всю суету сего світа, бо Ви певно з більшим розумінем від нас усіх вимовляєте що дня божественні слова Господньої молитви: „И не введи насъ въ искушеніе...” І тому, гадаю, Ви певно змо-

28.348

17

Львів. Бібліотека
Д. Б. Р.

жете і схочете доцільно і вислідно сказати імущим тут на землі власть в ім'я Боже: що вони прецінь чейже не на те тільки, щоби пасивно, а то часто й активно, потурати безмірним забаганкам сильних мира сего, лише власне радше на те, щоб у грі сил, охороняючи якраз слабших проти затій і знущань міцних, вдержувати скільки мога достойний Божого подіб'я лад і порядок на онтих великих вселюдських перегонах.

Всяким же сильним мира сего Ви певно також схочете і зможете пригадати: що нема якогосьбито ніби окремого Бога сильніших баталіонів, німецьких чи французьких, як то нераз тепер пишеться і читається. І нема також якогось, нібито окремого, „мадярського Бога”, хоч так говорив десь перед роком навіть тодішний угорський прем'єр, граф Стефан Тіса. І не існує також нігде на світі жаден „великий Богъ Росії”, як се чванився у своїм маніфесті на початку війни бувший „Імператоръ всея Росії”, цар Николай II... Ні, се все неправда і сліпий самообман. Бо в дійсности є тільки **один Бог** для нас усіх грішних тут на землі, Отець наш небесний — так, як научив нас раз на все вірити і молитися великий наш Учитель і Спаситель, Назорей Ісус Христос. А для онтого самообману стоїть у скарбниці всесвітної літератури інше, тверде слово поета: „Die Macht verdummt” — „Могутність оглуплює” (Ніцше). І для негото так-

Львівська державна
наукова бібліотека

№ 2950

же побожна християнська легенда поставила у списі сімох гріхів головних, на першій місці якраз **гордість** — немовби в осторогу кличучи: Горе вам міцним, що самі не кладете собі своїй силі міри, тільки ждете, аж по словам поета „і премудрих немудрі одурять”!...

Але і вам горе слабим, що не вмієте спільними силами приборкувати і вдержувати в мірі сліпий розмах і розгін міцних! І, Ексцеленціє, колиб ми вже аж так судьбою були розточені, що навіть до солідарної взаємної помочи й самооборони, евенуально також у злуці з другими слабими, ми не булиб спосібні, то своїм могутим голосом як наш **Архипастир** візвіть нас хоч до того, щоби ми бодай не лепетали по дитячому про наші великі претенсії на посміховиско противникам і чужим людям, тільки щоб ми перейшли у вічне забуте — куди впрочім і так усі йдемо — бодай з достойною, шануючою себе, мовчанкою...

Але я думаю, що аж так зле ще прецінь з нами не є. Я твердо вірю, що й наш нарід вийде преціньже колись ще на онту соняшну гору — і то не тільки на власну, звичайно скороминну, крихку радість, але й на трівке добро цілого людства, а тим самим і на вічну славу Всемогучого Сотворителя. І тому, Ексцеленціє, іменем власним і іменем цілої, так вірно привязаної до Вас, пастви Вашої, присутної тут і не-присутної, так довго-довго вже приниже-

ної, а тепер ще так страшно й досвідченої — о доброжичливий провід молю Вас і прошу!"

* * *

Так я говорив на початку четвертого року великої світової війни 18 літ тому назад. Зовсім недавно, якщо дивитися на саме тільки число літ. Але якже давно, як дуже давно, коли взяти під увагу цілий наш житевий досвід за тої, здавалося нам, так дуже невеличкий час! Наш Митрополит стояв тоді в апогею Своїї сили і слави. Цілий світ подивляв Ёго. А власний нарід горнувся до Него як до свого Мойсея. І вже сама поява Ёго кріпила нашу душу. А привитаний на двірці у Відні 26. серпня 1917 Він сказав до зібраних там представників народу ще й отсі памяtnі слова: „Ми всі перенесли через отсю війну неповинні терпіня. А що я в найтяжшій часі не був з Вами, се побільшало мої муки на вигнаню. Нинішній день се один із найкрасших у моїм житю. Та вже зближається хвиля, коли скінчиться гіркий допуст; шлях, який веде до красшої будучности, стелиться перед Вами. Події на вільній вже тепер Україні є запорукою ясної будучности українського народу!" Так сказав, а один із присутних тоді там земляків посвідчає: „Митрополит звернувся до всіх учасників з короткою промовою. Три роки ждав загал на Ёго слова і кождий прив'язував до них велику вагу, бо се були сло-

ва не лишень царского Вязня, але й чоловіка, що багато бачив, що міг знати більше, чим інші. Всі ждали і питали самі себе, чи отсі перші слова Князя Церкви будуть словами, що віллють у душу народа надію, чи приготівлятимуть его на ще більші терпіння. І почули перші слова Митрополита, а по них веселійше стало у душі всіх". (Царський Вязень 1914—1917. Львів 1918, стр. 90—91).

Так було в р. 1917. А де ми тепер? Варто призадуматися. Бо то йде велика історія людства, а з нею й наша власна доля і недоля. Та я сам до моєї повисшої промови, яку я й так виголошував тоді з тим пересвідченням, що то може вже моє останнє слово до моїх земляків, не маю властиво нічого додати. Бо вона подумана й видержана в загальнолюдськім дусі. А супроти того навіть версальська переставка місць „слабих" і „міцних" не змінє зовсім ества порушених мною в ній проблемів. Дивно тільки, що всякі „слабі" так дуже легко і скоро присвоюють собі усі прикмети „міцних", якщо тільки десь колись дірвуться до суверенної власної влади (гляди: Ленін, Сталін є тутті кванті).

Ми самі мимо надій з р. 1917 ще й дальше „слабі". Чи будемо коли „міцні"? Редактор „Діла", п. Василь Мудрий, бачить отсю тенденцію: „Нині ми в такій стадії, що з дня на день слабнемо!" („Шлях Нації", 1935, ч. 3/4, стор. 8). Натомісць немовлята з р. 1917. видають тепер уже на-

віть свій власний „Журнал української середньошкільної молоді” (очевидно, за гроші і на відвічальність своїх батьків) і — дуже цікаво! — навіть за офіційною а пробатою своїх учителів голосно перехваляються: „На обрії — ми. Ми — молодь!.. Жреці Волі, Сили й Гарту Духа!... На підбій світа йдемо ми! До нас! До нас!... Молодь творить краще майбутнє нації. Молодь і тільки молодь!” (Світ перед нами. Станиславів. 1935, ч. 1.). І тепер мимоволі повстає питане: Хто тут ліпше видить? редактор Мудрий, чи осьмак Бистролет? Очевидно, за нових 18 літ відповідь буде вже зовсім ясна, дасть її нам само наше дійсне жите. Але історичний гороскоп тої нашої майбутности можна прецінь поставити вже й нині, якщо б тільки добре пам'ятати про те, що легкокриле „слово” то ще далеко-далеко не само важке „діло”, а хто справді вибирається „на підбій світа”, той — поминаючи вже надмірну гіпербою его вислову у порівнаню з дійсною его силою — чейже не буде того наперед так бундючно заповідати, а тимсамим сам собі своє „діло” — нехай, що й справді аж так гороїжно задумане — унеможливлювати... Той момент я старався зазначити і підчеркнути также у вступі моєї промови. Гадаю, що й під тим оглядом вона ані не постарілася доси ані не постаріється певно ще й за дальших 18 літ.

Та в звязку з тим ще одно. Редактори книжки „Царський Вязень” оповідають як

очивидці про онту святочну академію в честь Митрополита таке: „І настроєм вечера і гарною програмою академії, як не менше цілою низкою проявів любови і пошани зворушений Митрополит дякував з душі всім, хто лиш причинився своїми силами і заходами до устроєня сего духовного пиру. З милим спомином гарно пережитого вечера пішли до себе і всі учасники свята; а чужинці, що весь час не могли налюбуватися виконанем поодиноких точок, не таїли свого подиву для наглядної сили наших культурних і артистичних змагань та вислідів” (ст. 187). Натомісць тодішне львівське „Українське Слово”, якого відвічальним редактором був тоді посол Др. Сидір Голубович, писало про неї в короткій і назагал негативній новинці м. ін. так: „Бож прецінь на суботнішній „академії” були хвилі, що віяли не то нудою, але зовсім певно робили вражінє знущання „бесідника” над безборонною, а торжественно настроєною публікою, яка прецінь і зогляду на характер вечера, на присутність Митрополита і на... високі ціни вступу мала повне право надіятися чогось кращого”. Новинка анонімна. Подав її, очевидно, репортер дневника, що сам сидів на академії певно за даровим журналістичним білетом, але з якихсь там своїх поррахунків підсунув для публичної опінії, а тимсамим уже й для історії, усім — якже справді безборонним під тим оглядом! — учасникам свята свою власну дійсну, а мо-

же навіть із зовсім іншої потреби тільки так на словах удану „нуду”, та ще й з докірливим покликом на „високі ціни вступу”. Комуж тут вірити?

Та щодо мене, то П. Т. читачі можуть собі тепер уже самі виробити свій суд про те, чи моя повисша „бесіда” могла, і то так „зовсім певно”, робити „вражінє знущання над безборонною публікою”. Я сам можу тільки запевнити, що я як найсовіснійше старався принести в поклоні від себе та ще й в імені цілого народу нашому Найдостойнішому Архипастиреві дар як найкрасший. І фактом є, що зараз по академії таки ще на сали о. совітник Дамян Лопатинський просив мене, щоби я ту свою промову дав до друку в „Ділі”. І я справді дав її там. Але тодішній редактор „Діла”, Др. Михайло Лозинський, звернув мені її назад з мотивом, що я вже занадто таки возвеличив у ній „Шептицького”. Я той мотив як зовсім нестійний рішучо відкинув, але свою рукопись відобрав. І друкую її—розуміється, без жадних змін—отсе аж нині, бо думаю, що вона ще й доси не стратила нічого із своєї первісної вартости.

Правда, наш Мойсей-Митрополит не завів ще нашого народу до вимріяного собі ним „раю”, хоч дехто з нас в р. 1917 того від Него певно собі й надіявся. Та до дійсного правдивого раю — так учить таке же Католицька Церков — мусить властиво кождий чоловік завести себе сам. А доро-

га то вічна і безконечна. А що наш Митрополит Кир Андрей світить нам на ній завсіди, і то навіть у найтяжших наших хвилях, так дуже ясно і благодатно Своею незломною вірою і надією, се ми всі добре бачимо і відчуваємо. А любов Єго? О, так! І вона була завсіди при нас — немірена і нерахована, а нераз нами навіть і незаслужена тай невідплагчена!...

Нехайжеж за те все з нагоди сімдесятьлітніх роковин Єго туземного життя полишиться Єму также і від мене, нераз Ним так дуже потішеного і піддержаного на душі, хоч маленький отсе знак моєї вдяки і любови для Него — **на многі літа!**

II.

МИТРОПОЛИТ АНДРЕЙ — МОЙСЕЙ І ДУШПАСТИР.

Повертаючого з неволі Митрополита перемучений війною нарід витав як свого Мойсея. Свідощтвом того є згадана вже висше памятковка книжка п. з. „Царський Вязень”. Та найясніше видко се із прегарних споминів Василя Маковского п. з. „Гмінд. Табор українських збігців і виселенців у часі світової війни 1914—1918”, які саме отсе появляються друком у фейлетонах „Діла” (ч. 174 і дальше). В. Маковский працював у Гмінді від весни 1915 як таборовий службовик і був очевидцем відвідин Митрополита у тім таборі в році 1917. Він пише („Діло”, 1935, ч. 193):

„Танайзворушливішою і найрадіснішою подією в таборі і його релігійному життю були триденні відвідини табору прибувшим тоді з російської неволі Митрополитом Андреем Шептицьким, що приїхав до Гмінду для 1. вересня 1917 року в супроводі луцького єпископа д-ра Й. Боцяна. В тому часі припадково не було в гміндівському таборі більше наших людей, як 16.000, не вчисляючи сюди шпиталів та інтелігенції. Година була прегарна. І ледви чи була в таборі людина, котра годна була рухатися, що не вийшлаб зустрічати свого улюбленого й ославленого Архипастиря. Коли перед баракову вїздову браму заїхала повозка і з неї у простій чернечій рясі в супроводі єпископа Боцяна і начальника табору висів Митрополит, духом і тілом на цілу голову вищий від тисячів тих, що вийшли його витати, та спираючись на палиці поступився один крок, із тисячок грудей вирвався мимохіть і понісся попід небеса голосний, довго незмв-каючий оклик, якого ще Гмінд досі не чув: „Слава, слава, слава!!!”

А вслід за тим зворушливим окликом понісся ще зворушливіший загальний плач. Плач вдяки і — радости. Тверді, суворі лица таборових вояків і жандармів дрігнули і зросились сльозами. Не було мови за установлений програмовий порядок і — шпалір. Окружений довкола неопанованою глотою і тіснотою народу, з котрої і понад котру жінки дітей горі підносили і

вказували їм дорогу особу, поступав сей понад усі урочистий похід з Митрополитом у середині до церкви. Нарід клякав, жінки хлипали: „Витай наш татунцю, наш князю!...”

В церкві відправив Митрополит молебен і привитав нарід Божим словом, короткою промовою, безнастанно переривною хлипанням цілої церкви.

Ціліські два дні Митрополит сповідав і відвідував виселенців. Заглянув до кожної секції, до кожного бараку. Відвідав усі шпиталі. Не для цікавості, — бож на своєму засланню серед ворожих чужинців закушав і перебув багато кращі страхіття, — а для звідання і вислухання скарг, болів і жалів. Тому висловив бажання, щоб його ніхто з членів управи не супроводив, щоб люди в їх привітності не бентежились і не вязались у своїй розмові. Сам з людьми розмовляв, сам їх вислухував, потішав, розважав, обіцяв вставитися.

Управа табору звеличала привітність Митрополита загальним комерсом усієї інтелігенції в таборовому касині, а виселенці блискучим концертом, на який тільки за короткий час могли здобутися. Чужинці не могли начудуватися святенній терпеливості і залізній видержливості тої болючої людини. Щодень о п'ятій годині вранці Митрополит уже сповідав у церкві або під церквою. Відтак правив Службу Божу і потім цілу днину відвідував невтомно ба-

раки і шпиталі. Увечері одного дня був комерс, другого — концерт, на яких він був приязний; відтак — говорили ті, що бачили — довго вніч молився, а вранці о п'ятій годині вже знову сповідав під церквою. Все однаковий — лагідний, привітливий, всміхнений.

Чие серце з болю занивало, а дух ломився, чия душа побивалася в сумнівах і зневірі або топилася в калюжах безетичного життя, — по стрічі й розмові з Митрополитом усі вони оживали, воскресали, бодріли, піднимались серцем до небесних висот, корячись перед Волею Всемогучого... Говорено, що перед Митрополитом приступали тоді до святої сповіди такі людці, що десятками літ передтим не сповідалися.

Як прийняли, так і прощали Митрополита третього дня виселенецькі маси — голосінням і сльозами."

А інший свідок тої хвилі додає: „І сумно стало в таборі. Виселенцям здавалося, що пережили прегарний сон, з якого затямили собі тільки світлу статтю: Владики, Архієрея, Князя, Мученика і Героя України..." (Царський Вязень, стр. 116).

Так було в р. 1917. І багато-багато дечого від того часу на світі змінилося! Бо тільки от хочби подумати собі: Де нині старі горді Габсбурги і Романови є тутті кванті? Настали нові царі і володарі! Не змінилося тільки душпастирське серце нашого Митрополита. Він вірно додержує

даного Свому народови слова ще в Своїй першій Архипастирській проповіді. Він сказав тоді: „Приношу любов до своєї пастви і бажаю щирою працею і жертвенністю заслужити собі на любов у цілого народу”. І чиж не пригорнув Він ще й в р. 1930 близько коло Себе, хоч і Сам уже немічний, тяжко побитих і покалечених нещасних Своїх людей, яких тоді навіть публичні шпиталі не могли чи не хотіли приймати? І чиж зможе Єму те колинебудь забути Єго вірний Єму і так дуже до Него прив'язаний нарід?

Та Гмінд і пацифікація то тільки два відорвані моменти з Єго довгого і безперервного Владицтва. Я мав нагоду—спершу як учитель академічної гімназії, а відтак ще більше як візитатор гімназії СС. Василянок у Львові — нераз зблизька видіти, а навіть і безпосередно на собі самім особисто досвідчати велику благодать того Єго Душпастирства. І тому в двацятьпятьліте Єго Владичого Достойнства я дуже радо прийняв на себе почесний для мене обов'язок, зложити Єму з того приводу поклін і пошану від усіх українських шкільних установ. То й сталося дня 14. грудня 1924 року. Я говорив:

„Ваша Ексцеленціє! Припала мені отсе велика і незвичайна честь: висловити Вам належну гомагію¹⁾ іменем усіх наших — і державних і приватних — шкільних установ з нагоди двацятьпятьлітного

¹⁾ честь і поклін.

ювілею Вашого Душпастирського Преосвященства.

Я радо прийняв на себе той так дуже почесний і важний для мене обов'язок. Але боюся дуже, чи встигну його як слід виконати і в очах моїх мандантів і в очах Вашої Ексцеленції. І тому прошу дуже Вашу Ексцеленцію отсей мій немічний виступ прийняти тільки з ласкавою вибачливістю по словам старого римського поета²): „*Ut desint vires, tamen est laudanda voluntas*“.

Бо впрочім доброї волі мені не бракує — тим більше, що я й сам особисто вповні відчуваю велику вагу нинішньої нашої отсе святочної хвили. Миж знаємо: „Душпастир“ — велике слово; без усякого сумніву далеко більше, як то собі думає багато з тих, що його вимовляють, а може навіть і деякі з тих, що його почесну відзнаку самі на собі носять. А що ж доперва „Душпастир душпастирів“, представник найстаршої і найтривкішої доси інституції людства — таж уже в самих її початках сказано було про неї важке пророче слово: „и врата адова не одолѣють ей!“ — інституції, що вяже в собі і з собою „і живих і мертвих і ненароджених“ — питаю: котра друга інституція на світі може під тим оглядом рівнатися з нею? — „*χρηστῶν ἐκκλησία*“ („общеніє праведныхъ”),

²) Овідій (43 пер. Хр. до 8 по Хр.): „Хоч бракує сил, то всеж треба похвалити бодай добру волю“.

впевняли і величали себе взаїмно колись єї вірні члени — „Civitas Dei“, сказав про неї вже перед півторатисячкою літ один із найбільших умів людства...³⁾ Якийже се тягар — двигати керму тої інституції хочби й „во вторыхъ“! А прецінь Ви, Ексселенціє, двигаете той тягар вже цілого чвертьстолітя. І двигаете его, як усі ми се бачимо і знаємо, в спосіб у всякім разі рідкий і незвичайний!

Бож прецінь навіть така установа як Христова Церков жие тут на землі не самими теоретичними догмами і канонами. тільки передусім живими людьми. А живі люди — звісно, вже навіть найпервіснійше онте „товариство праведників“ було радше ідеалом і надією на будуче як реальною туземною сучасною дійсністю. І томуто й нині ще не один бачить тільки мітру і мантию і ліпоту і славу, іноді также може ще й палату та митрополичі лятифундії, але навіть і не догадується тягару проблеми, як погодити авторитет, а іноді й необхідний організаційний примус, із природною і конечною свободою кожної поодинокі живої людської душі зокрема; або хочби тягару проблеми, яку ставляє кожному душпастиреви, а тим більше кожному керманичеви Церкви, давно вже ви-

³⁾ св. Августин (354—430 по Хр.); два найславніші его твори є: „Confessiones“ (сповідь із власного житя) і „De civitate Dei“ (історіософія про царство Боже на землі).

словлена добра рада:⁴⁾ „ne misceantur sacra profanis!“ І т. д., і т. д. — Чи маю тут і тепер усі ті вічно свіжі і вічно тяжкі проблеми людського життя вичисляти й обговорювати? Чи маю може ще й говорити про те, чи і як удавалося Вашій Ексцеленції ті проблеми розв'язувати за час Вашого Владичого Душпастирства? Ні, я не зроблю тут ані одного ані другого. Бо по перше: проблеми людського життя — то море, і їх нам узагалі, особливо легкокрилими словами, ніколи не вичерпати. А щодо другого, то — поминаючи те, що по справедливості питати другого чоловіка про его спосіб розв'язок житєвих проблем мавби право тільки той, хто й сам у безсонних ночах, нераз у поті чола, мучився над такими справами — я спитавби кожного цікавого тільки так: „Чи бувби ти волів, брате, щоби онті складні проблеми нашого народного життя за останніх 25 літ був розв'язував і рішав хтось інший із поміж нас?“... Таж є і такі проблеми людського життя, про які натякає старинний поет словами:⁵⁾ „Incident in Scyllam, qui vult vitare Charybdim“. І без найменшого сумніву

⁴⁾ „не змішувати річий святих (вічних) з не-святими (буденними)!“

⁵⁾ „Впадає в Скиллу, хто хоче виминути Харибду“. Слова Вергілія (70—19 пер. Хр.). Натяк на небезпеку для кораблів у вузькому проливі, де з одного боку грозить їм скала, а з другого глибокий вир води.

дуже важка соціольогічна правда — перший раз помічена і висловлена Аристотелем — замикається у звисних словах Горация:⁶⁾ „*Virtus est medium vitiorum*“...

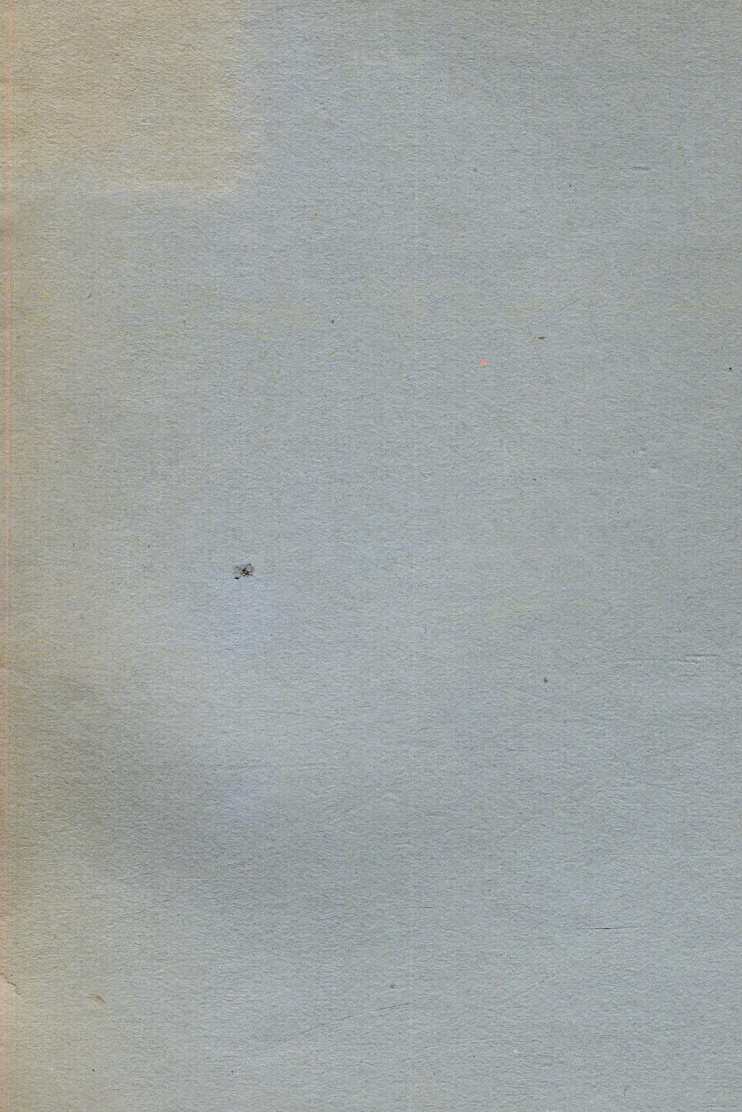
Та хтож може бути спосібніший і зручніший до вгадування і вибирання для других тої — по словам Аристотеля⁷⁾ — золотої середної дороги, як не Той, Хто і Сам про Самого Себе колись ще в часі молодечого Свого розгону добровільно і власновільно покинув предківску пишноту палат і принаду вигідного приватного життя на те, щоби служити убогим, сліпим і приниженим мов правдивий *servus servorum*? Тож в ім'я Боже світить нам, Ексцелленціє, і далше ще многі-многі літа! А на знак Вашої батьківської жичливости для нас і для нашої молодіжи звольте ласкаво, просимо дуже, уділити нам Вашого Архієрейского благословенія!”

Так я просив Достойного Ювилята в двайцятьпятьліте Єго Владичого Душпастирства. Нехайже ті мої, хоч і як дуже немічні, слова будуть отсе для Него ще й у сімдесятьліте Єго світлого життя милозвучним Єму кінцевим акордом — віднині і до віка!

У Львові, дня 29. липня 1935.

⁶⁾ Гораций (65—8 пер. Хр.): „Чеснота — то середина поміж двома блудами.“

⁷⁾ Аристотель (384—322 пер. Хр.), ученик Платона, учитель Александра Великого.

0.96к.
(1986)

РЛ

2950

4

5.5.15

Др. ІВАН КОПАЧ.

В ЧЕСТЬ
МИТРОПОЛИТА
КИР АНДРЕЯ

(В СІМДЕСЯТЬЛІТЄ ЕГО ЖИТЯ.)

2

ЛЬВІВ, 1935.

.....
Накладом автора. — 3 друкарні „Діла“, Львів.